

Article

Best Practices for the Inclusion of Students with Disabilities

Angelica-Nicoleta NECULĂESEI (ONEA) ¹

Citation: Neculăesei (Onea) A.-N. (2023). Best Practices for the Inclusion of Students with Disabilities. *Management Intercultural*, XXV (51), 69-74.

Received: 12 September 2023

Revised: 10 November 2023

Published: 11 November 2023



Copyright: © 2023 by the authors. Published by SEA Open Research.

This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

Abstract: Taking measures regarding the inclusion of students with disabilities should be a concern for all universities. Both nationally and internationally, there are models of best practices that can provide guidance in this regard. Some of these are presented in this article, by way of example, in the hope that they could serve as a starting point and/or inspiration for future initiatives.

Keywords: diversity; inclusion; good practices; students with disabilities; higher education institutions;

JEL Classification: D69, I24, I29, M14, M19

¹ Alexandru Ioan Cuza University of Iași

Persoanele cu dizabilități: gândire în perspectivă,
nu doar ajustări

„CDPD (Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități) subliniază importanța includerii: aceasta înseamnă că guvernele trebuie să aibă în vedere nevoile persoanelor cu dizabilități în toate politicile, programele și acțiunile lor. Conform convenției, atunci când responsabilii politici elaborează o nouă politică, de exemplu, în domeniul educației, ei trebuie să analizeze modul în care aceasta ar putea afecta persoanele tinere cu dizabilități și să asigure că nevoile acestora sunt luate în considerare. În mod evident, responsabilii politici trebuie să aplice aceste principii nu doar în legile noi, ci și să se asigure că legile existente devin incluzive și garantează satisfacerea nevoilor persoanelor cu dizabilități”.

Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene, *Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități (CDPD)*, https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/1741-disability_key%20rights_factsheet_RO.pdf

INTRODUCERE

În acest material ne propunem să prezentăm pe scurt un set de bune practici privind accesibilitatea și incluziunea studenților cu dizabilități, care pot fi utilizate la nivelul oricărei universități.

Considerăm că interesul universităților pentru găsirea de soluții care să asigure accesul egal la educație trebuie să fie în primul rând de natură morală, chiar dacă există și cerințe de ordin legal. Diversitatea, sub toate formele ei, aduce multiple beneficii, iar capacitatea noastră de a vedea mai degrabă “abilitatea” poate da naștere unui mediu constructiv, valorizator (Rusu, 2023).

Respectarea diversității ar trebui să fie o valoare centrală a culturii universitare. În acord cu această opinie considerăm că universitățile pot lua o serie de măsuri generale privind gestionarea diversității prin promovarea unui mediu incluziv, primitor. Printre acestea enumerăm:

- Dezvoltarea unor proiecte, strategii și politici coerente de creare a unei culturi incluzive, care să permită universităților inclusiv semnarea „Cartei Diversității din România”ⁱ;
- Furnizarea de cursuri/materiale de conștientizare și de sensibilizare a întregului personal, dar și de ghiduri practice care pot sprijini interacțiuneaⁱⁱ;
- Dezvoltarea valorilor care susțin diversitatea și utilizarea unui limbaj valorizator, incluziv (Morar, 2023);

- *Includerea în planurile de învățământ ale studenților de discipline care vizează diversitatea și incluziunea;*

- *Crearea de centre ale diversității și incluziunii, cu birouri care să faciliteze integrarea studenților, legătura lor cu facultatea (personal, colegi)ⁱⁱⁱ;*

- *Dezvoltarea de inițiative, programe cu caracter permanent care să aibă ca scop asigurarea educației incluzive.*

Evident, inițiativele trebuie să aibă și un caracter țintit, adică să vizeze diferite tipuri de diversitate (în funcție de contextul universitar) și să ofere soluții clare, specifice.

BUNE PRACTICI PRIVIND INCLUZIUNEA STUDENȚILOR CU DIZABILITĂȚI

În continuare încercăm să realizăm un inventar de bune practici privind incluziunea persoanelor cu dizabilități, pe diferite domenii de acțiune, menționând că la acestea pot fi adăugate multe altele.

O primă categorie de bune practici se referă la unele **măsuri privind conștientizarea, sensibilizarea și formarea părților interesate**, printre care (Roșan, 2023, Ioan, 2023):

- Asigurarea unei formări continue a întregului personal (la nivel cognitiv, atitudinal, comportamental) cu privire la modul în care se poate acorda sprijin studenților cu dizabilități;
- Pregătirea cadrelor didactice (prin ateliere, sesiuni de formare, întâlniri cu specialiști și studenți cu dizabilități) pentru a înțelege nevoile specifice, pentru a fi capabile de adaptarea conținuturilor și a modalităților de predare, pentru a crea un mediu incluziv în cadrul activităților desfășurate;
- Crearea unui mediu cultural incluziv prin sensibilizarea și formarea studenților (evenimente, campanii de promovare, cursuri dedicate, proiecte în care să fie promotori și/sau beneficiari);

Alte **măsuri vizează accesibilitatea fizică**, cum ar fi următoarele (Pădure, 2023, Negoită, 2023, Gherguț, 2023):

- Crearea de spații cu locuri de parcare rezervate;
- Instalarea de rampe, lifturi, uși automate;
- Crearea de indicatoare / benzi colorate care să marcheze traseele către diferite locuri;
- Crearea de spații de trecere suficient de largi (uși, holuri, spațiu liber între corpuri de mobilier etc.);
- Utilizarea de covoare tactile pentru nevăzători;
- Luarea măsurilor pentru ca sălile de curs, bibliotecile, cantinele, alte imobile și mobilierul acestora să fie accesibile;
- Crearea de grupuri sanitare accesibile.

Deosebit de importante sunt și **măsurile privind accesibilitatea digitală**, printre ele numărându-se (Gherguț, 2023, Roșan, 2023, Buică Belciu, 2023, Gavril, 2023, Pădure, 2023):

- Utilizarea de tehnologie adaptivă/asistată (utilizarea subtitrării, a transcrierii CART, a altor caracteristici de accesibilitate cum sunt cele oferite de Adobe sau prezentate de *Minnesota Guide to Assistive Technology*);
- Crearea de texte sau materiale audio care descriu imaginile (pentru studenții cu dizabilități vizuale, de exemplu);
- Furnizarea de documente accesibile (PDF-uri care permit persoanelor cu dizabilități să utilizeze cititoare, lupe de ecran și imprimante Braille);
- Utilizarea de scheme, culori, *mind-map*-uri (utile în special pentru studenții cu dizabilități auditive, de exemplu);
- Crearea de site-uri, utilizarea de platforme, de alte resurse digitale – accesibile studenților cu dizabilități;
- Conceperea unui design care să asigure navigarea facilă, intuitivă.

O altă categorie de **măsuri se referă la oferirea de sprijin, asistență în funcție de nevoile specifice** (Costea-Bărluțiu, 2023, Roșan, Costescu, 2023, Gherguț, 2003, Ioan, 2023, Gavril, 2023, Dănilă, 2023):

- Consilierea psihopedagogică și psihoterapia pentru depășirea dificultăților de natură emoțională;
- Sprijin în luarea notițelor (pot fi implicați studenți voluntari);
- Dezvoltarea unor programe de mentorat (cu colegi, profesori);
- Facilitarea accesului la materiale de studiu în biblioteci și multiplicarea în formate accesibile pentru utilizarea la domiciliu;
- Furnizarea de materiale de curs accesibile (instrucțiuni auditive, format Braille pentru studenții cu dizabilități vizuale, instrucțiuni scrise pentru studenții cu dificultăți auditive etc.);
- Predarea și evaluarea diferențiată/adaptată;
- Folosirea de interpreți care pot comunica cu ajutorul limbajului mimico-gestual;
- Prelungirea timpului de realizare a sarcinilor / de examinare;
- Comunicarea adaptată, în diferite formate (mesaj text, audio, video – toate platformele de învățare au aceste facilități).

Alte măsuri presupun **oferirea unei experiențe studențești pozitive**, prin (Negoiță, 2023, Pădure, 2023, Gavril, 2023, Dănilă, 2023):

- Crearea unui birou special pentru persoanele cu dizabilități, condus de un comitet compus majoritar din persoane cu dizabilități (studenți, cadre

didactice, alte categorii de personal), care să răspundă prompt nevoilor specifice și care să ofere informații și sprijin studenților și personalului;

- Oferirea de servicii de consiliere și asistență psihopedagogică prin specialiștii din cadrul facultăților de psihologie, pedagogie etc. și prin colaboratorii acestora;
- Crearea de grupuri de sprijin între colegi;
- Crearea de cluburi care să permită socializarea și valorizarea potențialului studenților prin activități extracurriculare;
- Includerea persoanelor cu dizabilități în cadrul proiectelor, evenimentelor, tuturor activităților destinate studenților.

Evident, pentru o bună monitorizare a eforturilor depuse e nevoie și de luarea unor **măsuri privind evaluarea progresului înregistrat** (Pădure, 2023, Roșan, 2023, Costea-Bărluțiu, 2023, Dănilă, 2023):

- Colectarea de feedback prin administrarea de chestionare de punere în evidență a aspectelor care necesită îmbunătățiri, în funcție de nevoile specifice ale diferitelor categorii de persoane cu dizabilități (colectare de la studenți, dar și de la persoanele care lucrează cu/pentru ei);
- Organizarea de întâlniri/crearea de grupuri de discuții cu studenții cu dizabilități pentru a găsi împreună cele mai bune soluții la problemele cu care se confruntă;
- Evaluarea modului de implementare a măsurilor care vizează adaptarea în funcție de diferitele tipuri de dizabilități, corectarea, ameliorarea, sesizarea aspectelor frecvent solicitate/necesare;
- Evaluarea serviciilor (de sprijin, consiliere etc.) accesate de studenții cu dizabilități pentru dezvoltarea zonelor de interes;
- Revizuirea permanentă a politicilor, practicilor, procedurilor de lucru pentru o îmbunătățire și o adaptare continuă.

MĂSURI PENTRU SURMONTAREA BARIERELOR PRIVIND ACCESIBILITATEA ȘI INCLUZIUNEA PERSOANELOR CU DIZABILITĂȚI

O parte dintre măsurile care pot fi luate pentru sprijinirea studenților cu dizabilități decurg din inventarierea problemelor cu care s-ar putea confrunta universitățile în încercarea de a găsi soluții adecvate, printre acestea numărându-se următoarele (Manea, 2016, Negoită, 2023, Pădure, 2023, Gherguț, 2023, Roșan, 2023, Hathazi, 2023, Martin, Vrâncilă, 2023, Iucu, 2023):

- **Lipsa capacității de finanțare** a activităților legate de accesibilitatea și incluziunea persoanelor cu dizabilități – universitățile pot să nu dispună de un

buget care să acopere necesarul, dar se pot găsi resurse alternative (donații, sponsorizări, proiecte finanțate de UE, valorificarea facilităților fiscale, colaborarea cu diverse companii care în materie de responsabilitate socială corporativă își propun să dezvolte proiecte prin care să susțină comunitatea/diferite grupuri etc.);

- **Lipsa de conștientizare a diferitelor tipuri de dizabilități și a problemelor** cu care se confruntă persoanele cu dizabilități – în prima fază este absolut necesară formarea cu privire la tipurile de dizabilitate, maniera în care este afectată învățarea, măsurile de accesibilitate și incluziune, modul în care acestea pot fi aplicate;

- **Rezistența la schimbare** – este posibil ca unele persoane să nu accepte sau să întâmpine dificultăți în raport cu schimbările propuse, fie din cauza unor prejudecăți, fie din cauza efortului implicat – în acest caz e nevoie de atragerea unor persoane cu rol catalizator, de crearea unor echipe care să joace un rol important în promovarea schimbării;

- **Limitările de ordin fizic** – unele clădiri din spațiul universitar sunt clădiri istorice care nu permit modificări, dar chiar și în aceste condiții pot fi găsite soluții (cum ar fi lifturile externe, pasajele de legătură etc.);

- **Limitările legate de capacitatea de implementare** - luarea unor măsuri de accesibilitate neadecvate sau neadecvate tuturor studenților cu dizabilități – e nevoie de verificarea capacității de implementare a măsurilor luate și de urmărirea modului în care studenții chiar sunt sprijiniți de acestea;

- **Limitările datorate timpului și efortului necesar** - măsurile legate de accesibilitate și incluziune necesită timp și efort, iar volumul de activități al personalului universitar este destul de ridicat - tocmai de aceea crearea unui birou dedicat acestor sarcini, implicarea voluntarilor și luarea unor măsuri de motivare a cadrelor didactice sunt necesare; de ajutor ar fi și crearea unui comitet dedicat problemelor studenților cu dizabilități din care să facă parte studenți, cadre didactice și alte categorii de personal cu dizabilități.

Aceste bariere trebuie depășite pentru ca toți studenții să aibă acces la oportunități egale de învățare, să simtă că fac parte cu adevărat din comunitate, că au o viață de student activă, cu beneficii în plan educațional, cultural, social.

CONCLUZII

Măsurile specificate mai sus pot ghida universitățile în dezvoltarea unor proiecte dedicate persoanelor cu dizabilități. Ele pot fi considerate puncte de plecare

pe care se poate construi ulterior, în funcție de necesități.

De reținut că universitățile împreună cu forurile abilitate au responsabilitatea creării unui mediu accesibil și incluziv prin promovare unei culturi a respectului mutual și prin oferirea facilităților și resurselor necesare studenților cu dizabilități, astfel încât aceștia să-și poată valorifica întregul potențial și să se poată bucura din plin de viața de student. Implicarea în astfel de proiecte care reflectă în fond respectul pentru om aduce beneficii nu doar la nivel individual, ci și la nivel societal.

Mulțumiri

Mulțumiri organizatorilor și lectorilor cursului postuniversitar *Dezvoltare personală pentru educația incluzivă la nivelul comunităților academice*, organizat de Ministerul Educației în colaborare cu Academia Română.

BIBLIOGRAFIE

- [1] Buică Belciu, C. (2023), *Experiențe și practici incluzive pentru studenții cu dizabilități auditive (cap. 7)*, în *Dizabilitate și incluziune în mediul universitar*, coord. M. Rusu. București: Editura Academiei Române.
- [2] Costea-Bărluțiu, C. (2023), *Rolul consilierii psihologice și psihoterapiei oferite în context universitar pentru stimularea incluziunii, creșterea stării de bine și a succesului academic în cazul studenților cu dizabilități (cap. 8)*, în *Dizabilitate și incluziune în mediul universitar*, coord. M. Rusu. București: Editura Academiei Române.
- [3] Dănilă, O. (2023), *Consilierea și asistența psihopedagogică în mediul universitar (cap. 5)*, în *Dizabilitate și incluziune în mediul universitar*, coord. M. Rusu. București: Editura Academiei Române.
- [4] Gavril, L. (2023), *Aspecte practice privind aplicarea modelelor dispensative și compensative pentru studenții cu dislexie și/sau tulburări de învățare*. Suport de curs programul postuniversitar “Dezvoltare personală pentru educația incluzivă la nivelul comunităților academice”.
- [5] Gherguț, A. (2023), *Cerințe educaționale speciale în mediul universitar (cap. 1)*, în *Dizabilitate și incluziune în mediul universitar*, coord. M. Rusu. București: Editura Academiei Române.
- [6] Hathazi, A. (2023), *Experiențe și practici incluzive pentru studenții cu dizabilități senzoriale. Dizabilitatea vizuală (cap. 6)*, în

- Dizabilitate și incluziune în mediul universitar, coord. M. Rusu. București: Editura Academiei Române.
- [7] Ioan, A. (2023), *Repere legislative și practice ale abordării dislexiei din mediul universitar – perspectiva unui părinte*. Suport de curs programul postuniversitar “Dezvoltare personală pentru educația incluzivă la nivelul comunităților academice”.
- [8] Iucu, R. (2023), *Învățarea inovativă, flexibilă și incluzivă - perspective strategice europene și globale*. Suport de curs programul postuniversitar “Dezvoltare personală pentru educația incluzivă la nivelul comunităților academice”.
- [9] Manea, L. (2016), *Accesul la educație a tinerilor cu dizabilități în România, cu focalizare pe învățământul secundar superior, vocațional și universitar*, material realizat în cadrul proiectului „TOATE drepturile fundamentale pentru TOATE persoanele cu dizabilități!”, Editor: Reninco România.
- [10] Martin, Ch., Vrăncilă, A. (2023), *Inclusivitate și susținere academică. Adaptarea curriculumului, pedagogiei și regulamentelor*. Suport de curs programul postuniversitar “Dezvoltare personală pentru educația incluzivă la nivelul comunităților academice”.
- [11] Morar, V. (2023), *Perspective etice asupra dizabilității: eticile virtuții, eticile utilitariste și etica grijii*. Suport de curs programul postuniversitar “Dezvoltare personală pentru educația incluzivă la nivelul comunităților academice”.
- [12] Negoită, L. (2023), *Experiențe și practici incluzive pentru studenții cu dizabilități fizice/locomotorii (cap. 12)*, în Dizabilitate și incluziune în mediul universitar, coord. M. Rusu. București: Editura Academiei Române.
- [13] Pădure, M. (2023), *Rolul biroului pentru studenți cu dizabilități în comunitatea academică (cap. 3)*, în Dizabilitate și incluziune în mediul universitar, coord. M. Rusu. București: Editura Academiei Române.
- [14] Roșan, A. (2023), *Dizabilitatea și incluziunea în mediul universitar (cap. 2)*, în Dizabilitate și incluziune în mediul universitar, coord. M. Rusu. București: Editura Academiei Române.
- [15] Roșan, A., Costescu, C. (2023), *Experiențe și practici incluzive pentru studenții cu TSA și ADHD*. Suport de curs programul postuniversitar “Dezvoltare personală pentru educația incluzivă la nivelul comunităților academice”.
- [16] Rusu, M. (2023), *Dizabilitate și incluziune în mediul universitar*. Acceptare, înțelegere, comunicare. București: Editura Academiei Române.
- ### Webografie
- [17] Adobe, *Caracteristici de accesibilitate*, <https://helpx.adobe.com/ro/reader/using/accessibility-features.html>
- [18] Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene, *Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități (CDPD)*, https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/1741-disability_key%20rights_factsheet_RO.pdf
- [19] Carta diversității, <https://www.cartadiversitatii.ro/>
- [20] Minnesota Guide to Assistive Technology, *Types of Assistive Technology*, <https://mn.gov/admin/at/getting-started/understanding-at/types/>
- [21] Universitatea Politehnică din Timișoara, https://www.upt.ro/Informatii-utile_politehnica-timisoreana-este-prima-universitate-din-romania-_682_ro.html
- [22] Carta Diversității, <https://www.cartadiversitatii.ro/noutati/433-universitatea-din-bucuresti-a-semnat-carta-diversitatii-din-romania>.
- [23] Biroul pentru Studenți cu Dizabilități - Universitatea Babeș-Bolyai, <http://bsd.centre.ubbcluj.ro/>.
- [24] Biroul pentru Studenți cu Dizabilități - Universitatea Babeș-Bolyai (2019). *Ghid de bune practici în interacțiunea cu un student cu dizabilitate vizuală*, <http://bsd.centre.ubbcluj.ro/ghid-de-bune-practici-in-interactiunea-cu-un-student-cu-dizabilitate-vizuala/>.
- [25] ISHEDS Project - Identification and Support in Higher Education for Dyslexic Students (2010), *Ghidul pentru studenții dislexici*, <https://pdfslide.tips/documents/manual-studenti-dislexici.html?page=1>.

Note

ⁱ Ca în cazul Universității Politehnice din Timișoara, prima universitate românească care a semnat *Carta Diversității din România* în anul 2021 (v. https://www.upt.ro/Informatii-utile_politehnica-timisoreana-este-prima-universitate-din-romania-_682_ro.html) sau a Universității din București, care a semnat aceeași carte în anul 2022, asumându-și măsuri și pentru studenții cu dizabilități (proiecte prin care universitatea a accesibilizat infrastructura de cazare și pe cea educațională, precum și unele conținuturi educaționale) - v. *Carta Diversității*, <https://www.cartadiversitatii.ro/noutati/433-universitatea-din-bucuresti-a-semnat-carta-diversitatii-din-romania>.

ⁱⁱ Cum ar fi *Ghidul de bune practici în interacțiunea cu un student cu dizabilitate vizuală*, disponibil pe site-ul Biroului pentru Studenți cu Dizabilități de la Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj (v. <http://bsd.centre.ubbcluj.ro/ghid-de-bune-practici-in-interactiunea-cu-un-student-cu-dizabilitate-vizuala/>) sau *Ghidul pentru studenții dislexici* (v. <https://pdfslide.tips/documents/manual-studenti-dislexici.html?page=1>).

ⁱⁱⁱ Cum există, de exemplu, în cadrul Universității Babeș-Bolyai din Cluj (v. <http://bsd.centre.ubbcluj.ro/ro/>).